

Att döda för en ljuv

Parfymen är en av dessa romaner där fiktionen är så stark att den redan från början slår ihjäl varje krav på sanning och trovärdighet. Fiktionen blir sin egen sanning. När man väl har accepterat det är det bara att låta sig ryckas med.

DE BESATTA (3)

En miniserie av Gunder Andersson

Tiden är 1700-talet. Jean-Baptiste Grenouille föds under en träbänk på ett salutorg i Paris där hans mor rensar fisk. Aldrig förr har Paris beskrivits som hos Süskind – ett veritabelt, stinkande lukthelvet där den ena odören blandas med något ännu värre. Efter fem sidor måleriska beskrivningar av dessa doftpinor framstår lukten av surströmming närmast som en sorts eau de cologne.

I denna stank föds alltså Grenouille, ett barn som helt saknar egen lukt. I stället har han ett extremt välutvecklat lukttorg. Han är besatt av dofter, han kan särskilja alla lukter från varann och kan förnimma en enda liten doftslinga på miltals håll.

Obedyglig till genomskinlighet

Grenouille växer upp till en liten, krokig och haltande gnomtyp, så obedyglig att just ingen lägger märke till honom. Det doftlösa i hans apparition gör honom närmast genomskinlig. Bakom hans obedydliga yttre bultar hatet men också passionen. Lukter blir hans

I sinnlig 1700-talsmiljö, som i en tavla av Boucher, drivs huvudpersonen till att döda för doften av unga flickor.

Roman

Parfymen. Berättelsen om en mördare (Das Parfum, 1985)

Patrick Süskind

Öv: Ulrika Wallenström, 1986

livsinnehåll, själva meningen med allt. Så småningom också hans yrke.

Han får jobb hos en parfymör och behöver inte likt denne väga och mäta olika ingredienser. Han klarar blandandet på fri hand, han skapar nya parfymor och luktsensationer som världen aldrig har förummit förr. Han är helt anonymt världens främste parfymör och gör sin arbetsgivare rik och berömd innan det är dags att dra vidare.

Själv intresserar han sig inte för pengar. Han är besatt av en enda sak: att framställa världens ljuvligaste doft, en parfym som det räcker med en droppe av för att uppväcka omvärldens omtämliga kärlek. Den doft som ger honom den mest utsökta njutning kommer från unga, oskuldsfulla flickor – men ett sådant parfymdestillat kan bara frambringas till priset av deras liv.

Avsaknad av moral

Det är nu inget bekymmer för Grenouille. Moral vet han inte vad det är, inte medkänsla heller. Han är, som det brukar heta, extremt målinriktad. Alltså lyckas han till slut framställa denna parfym, till priset av något tjuotals mördade flickor, med den undersköna rikedomsdottern Laure Richi som excessernas clou.

Hur ska det nu gå? undrar man. Vart ska denna sensationella debutroman, denna blandning av thriller, ond saga och extremt doftrik pikareskroman i 1700-talsmiljö egentligen ta vägen? Lite banala frågeställningar finner sig: ska han åka dit, ska han få sitt straff? Vad ska han egentligen ta sig

till med denna världens underbaraste parfym?

Ja, han åker dit – men knappast på det sätt som kunde förväntas. Plötsligt tar hela historien en ny och överraskande vändning.

Grenouille åker alltså fast. Någon har sett honom på det härbärge där Laure Richi togs av daga, och i den koja där han bor hittar man hennes sönderskurna kläder. Saken tycks klar. Polismyndigheten har all möda i världen att hindra en rasande lynchmobb från att gå rättvisan i förväg.

Dagen för avrättningen infinner sig. Alla i den lilla staden Grasse, känt parfymcentrum, är på benen. Ut ur polismästarens kalesch träder en uppklädd Grenouille för att rådråkas, styckas och slås ihjäl. Publiken vädrar blod.

Men nu händer något. Folk börjar kramas, kyssas, man gnyr av lusta och kastar sig över varann, alla kopulerar med alla. Alltsammans utvecklas till en backanall utan motstycke i västerlandets historia.

Grenouille har bestrukt sig med en droppe av flickparfymen, och det räcker. Det är nog för att frigöra kärlekens krafter hos omgivningen.

Drivs enbart av hatet

Det är bara ett fel: han själv är inte med. Han står utanför, som betraktare. Han saknar förmåga till kärlek. Hans enda drivkraft är hatet.

När han inser detta, att han är evigt förtappad, tar han konsekvenserna: sedan han har frikänts åker han till Paris och uppsöker en kyrkogård som på natten hemlösa av tjuvar, mördare och allsköns slöder. Han överöser sig med innehållet i parfymflaskan.

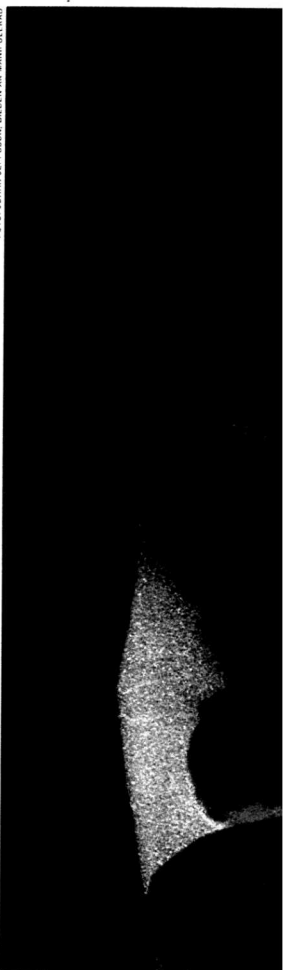
Effekten blir omedelbar: alla älskar honom, kastar sig över honom och tuggar i en kannibalistisk orgie i sig hans kropp. Efteråt är alla stolta och lyckliga:

"De hade för första gången gjort någonting av kärlek."

Från skräckromantisk skräna till moralitet med bibliska förtecken ("... om du icke äger kärleken") – det kan man kalla metamorfos. Eller helt enkelt ett mycket styvt hantverk.

GUNDER ANDERSSON

FOTO: JOHAN JEPSSON. BILDEN AV MANHILL I RÅD

Dags försvara Napster!

Intressanta problem uppstår när gammal lag möter ny teknik. Framför allt om tekniken med en väldig kraft frigör uppdämd efterfrågan på bättre och billigare tjänster. Det finns frågor och slutsatser som inte självklart är "höger" eller "vänster".

DEBATT

Ett bra exempel är den kontroversiella amerikanska musikwebbplatsen Napster. "Förbud den!", anses till exempel Svenska Dagbladet i en ryggmärgsledare häromveckan och jämför med Sovjet och med kommunism och med att smita från tv-avgiften(!).

NAPSTER (WWW.NAPSTER.COM), 19-åriga Shawn Fannings skapelse, som strax innan den skulle tvingas till stängning av en domstol, och sedan tillfälligt räddades undan stängning av en annan domstol, hade över 20 miljoner besökare. Skälet till ilskan och stängningshoten är att besökarna på webbplatsen kopierar digitalt lagrad musik på varandras datorer, utan att be-

tala för de låtar som är skyddade av upphovsrättsregler.

Detta är naturligtvis ett problem. Även digitala musikutusiaster tycker att det behövs rättvis ersättning för uppskattade låtar. Men när möjligheterna öppnas att slippa betala smått absurda 180 kronor för en CD över disk, går teknologin och oligopolens gamla priser inte längre ihop. Tekniken utmanar etablerad upphovsrätt. Det skapar problem som inte enkelt låter sig avfärdas med att domstolar stänger Napster. Det är precis som den gamla analoga lockelsen att bränna hemma när lagar och priser inte upplevs som vittiga och rimliga.

Upphovsrättsaktivister och oroliga skivindustridirektörer missar själva poängen med Napster och hamnar i stället i sällskap med dem som i alla tider har varit emot ny teknik, eftersom den hotar gam-

la branschstrukturer, invanda vinstmarginaler och etablerad rätt. Men hade allt förblivit vid de gamla tekniska möjligheternas gräns, hade det blivit katastrof för gångna tiders författare och låtskrivare. De hade aldrig kunnat nå en ny, större och bredare publik.

EFTERSOM ÄVEN musikbranschen har tvingats förändra sig i takt med människors vanor och teknikens möjligheter, har artister och förlag tvärtom tjänat mer pengar på ökad tillgänglighet och på helt nya sätt att få betalt för sina verk. Det senaste exemplet är väl Stephen King som lade ut kapitel ett av sin nya bok på nätet (www.stephenking.com), mot att vi som laddar ned den betalar i dollar. Bara om han får betalt tänker han fortsätta. Det verkar funka. Möjligheterna är obegränsade. Just av den anledning som

www.napster.com tillhandahåller gratis nedladdningsbar musik. Populariteten är naturlig med tanke på hur dyr musiken är i affärerna.

många konservativa ordningsvare är emot denna digitala möjlighet att utmana upphovsrätten, är jag i grund och botten starkt för Napster. De gamla upphovsrättsreglerna var nog inte fel för sin tid. Nu behöver vi system som rättvist och tydligt skyddar vår tids paketering av intellektuella ansträngningar. Men det är bara nyttigt att de gamla reglerna prövas och utmanas av nya teknologier.

Även musikindustrin kan använda digital teknologi för att hitta nya distributionsformer, nya sätt att ta betalt, och nya sätt att individualisera den annars rätt stela och rigida förpackning av musikaliska

ettor och nollor som kallas CD. Napster visar är att en garindustri kan skaffa sig ett "business case" på nätet. Det ligger mer inga förbud i världen att na hindra. Just Napster kan stoppa, eftersom det finns en tral punkt i systemet att ang Andra kan då göra motsvar tjänster helt distribuerat och o ligt att kontrollera. Så vi som v lite lagom mycket seriös respekterad ordning och inte l gör klokt i att försvara dem som utmanar den gamla ordningen

ULF KRISTER
Chef för innovativ